

ایران‌نامه

مجله تحقیقات ایران‌شناسی

ویژه‌هویت ایرانی

با همکاری علی بنوعزیزی

۲

یادداشت

مقاله‌ها:

تاریخ‌پردازی و ایران‌آرایی

هویت ملی تاجیکان

چگونه می‌توان بیرون از وطن ایرانی بود؟

حَقّاری‌های زاغه، هفت تپّه، مارلیک

محمد توکلی طرقي

موریل اتکین

نسرین رحیمی

عزت‌الله نگهبان

مباحثه (نقد ادبی):

محمد جعفر محبوب

احمد کریمی حکاک

گفتار در باره بعضی مستشرقان و فرنگان

آموزگاران ما: آموخته‌ها و نیاموخته‌های ما

ایران نامه

مجله تحقیقات ایران شناسی
از انتشارات بنیاد مطالعات ایران

دبیران دوره دوازدهم:

شاهرخ مسکوب،

احمد کریمی حکاکی،

علی بنوعزیزی و جهانگیر آموزگار

دبیر نقد و بررسی کتاب:

سید ولی رضا نصر

مدیر:

هرمز حکمت

گروه مشاوران:

گیتی آذری، دانشگاه کالیفرنیا - برکل

پیتر چلکوسکی، دانشگاه نیویورک

راجر سیوری، دانشگاه تورنتو

ریچارد فرای، دانشگاه هاروارد

محمدجعفر محجوب

سیدحسین نصر، دانشگاه جورج واشینگتن

بنیاد مطالعات ایران که در سال ۱۳۶۰ (۱۹۸۱ م) بر طبق قوانین ایالت نیویورک تشکیل شده و به ثبت رسیده، مؤسسه‌ای است غیرانتفاعی و غیرسیاسی برای پژوهش درباره میراث فرهنگی و شناساندن جلوه‌های عالی هنر، ادب، تاریخ و تمدن ایران. این بنیاد مشمول قوانین «معافیت مالیاتی» ایالات متحده آمریکا است.

مقالات معرف آراء نویسندگان آنهاست.

نقل مطالب «ایران نامه» با ذکر مأخذ مجازست. برای تجدید چاپ تمام یا بخشی از هر یک از مقالات موافقت کتبی مجله لازم است.

نامه‌ها به عنوان مدیر مجله به نشانی زیر فرستاده شود:

Editor, Iran Nameh

4343 Montgomery Ave., Suite 200

Bethesda, MD 20814, U.S.A.

تلفن: ۶۵۷-۱۹۹۰ (۳۰۱)

فکس: ۶۵۷-۴۳۸۱ (۳۰۱)

بهای اشتراک

در ایالات متحده آمریکا، با احتساب هزینه پست:

سالانه (چهار شماره) ۳۵ دلار، برای دانشجویان ۲۰ دلار، برای مؤسسات ۶۵ دلار

برای سایر کشورها هزینه پست به شرح زیر افزوده می شود:

با پست عادی ۶/۸۰ دلار

با پست هوایی: کانادا ۱۲ دلار، اروپا ۲۲ دلار، آسیا و آفریقا ۲۹/۵ دلار

یاد رفتگان

علی اکبر سعیدی سیرجانی (۱۳۱۰-۱۳۷۳)

درگذشت علی اکبر سعیدی سیرجانی جامعه ادب و فرهنگ و سیاست ایران را از نویسنده ای چیره دست، محقق دقیق و موشکاف و روشنفکری وارسته و بی پروا محروم کرد. او در شرایطی سخت ناگوار به مرگی ناحق و ناسزاوار دیده از جهان فرو بست و کار سترگ و کم نظیری را که به ندای روح سرکش و دل سوخته اش در زمینه انتقاد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آغاز کرده بود فرو گذاشت.

سعیدی سیرجانی کار ادبی خود را با سرودن شعر آغاز کرد، و در این کار ذوق و قریحه سرشاری نشان داد. از او پنج مجموعه شعر به جای مانده که عبارتند از *سوزو ساز* (۱۳۳۰)، *آخرین شوره ها* (۱۳۳۲)، *افسانه ها* (۱۳۴۲)، *خاکستر* (۱۳۴۳)، و *زسر خاکستر* (۱۳۴۴). در همین سال ها سیرجانی به پژوهش و تصحیح متون ادبی نیز مشغول بود، و حاصل آن کتاب های *شیرین سخنان گمنام: تذکره شاعران سیرجان*، و *تصحیح تاریخ بیداری ایرانیان*، و *بدایع الوقایع واصفی هروی* است، او در خلال سال های ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۱ در تدوین یازده جلد از *تفت نامه دهخدا* (حرف ن) نیز با استاد ناتل خانلری همکاری داشت، و یک سال بعد، یعنی در سال ۱۳۵۲ *واژه نامه* را نیز که یادداشت های عبدالحسین نوشین را در برمی گرفت به چاپ رسانید. از دیگر کارهای او در این دوران می توان از *تلخیص و شرح دو اثر از نظامی گنجوی*، یعنی *خسرو و شیرین* (۱۳۵۲) و *لیلی و مجنون* (۱۳۵۴) نام برد. در سال های پیش از انقلاب سیرجانی گهگاه گزارش سفرهای علمی خود را به هند و اروپا نیز در مجلات آن دوران، مانند *بفما*، *سخن* و *راهنمای کتاب* نشر می داد. همین مقالات بود که سرانجام در سال ۱۳۵۶ در کتابی به نام *آشوب یادها* منتشر گردید.

درنخستین روزهای پس از انقلاب اسلامی، به هنگام اوج گیری تندی ها و خشونت ها و خونریزی های بی شمار، سعیدی سیرجانی در قالب روایات به انتقاد از رفتار رهبران و قدرتمندان انقلاب پرداخت. از میان آنچه در این دوران نوشت داستان ناتمام **شیخ صنعان** (۱۳۵۸) اشتهاری تمام یافت. در این روایات سعیدی با زبانی تمثیلی و لحنی طنز آلود شیوه استقرار حکومتی نابردبار و تنگ نظر را ترسیم می کرد. در همان حال وی کار پژوهشی خود را در این سال ها رها نکرد، و حاصل کوشش های او تصحیح و تدوین دو کتاب **وقایع اتفاقیه** (۱۳۶۱) و **یادداشت های عینی** (۱۳۶۲) است. کتاب اول گزارش های خفیه نویسان انگلیس در اواخر عهد قاجار، و کتاب دوم یادداشت های **صدرالدین عینی**، آغازگر ادبیات نوین تاجیکستان است.

سعیدی سیرجانی با چاپ و نشر **در آستین مرقع** (۱۳۶۳)، **ای کوته آستینان** (۱۳۶۷) و **ضحاک ماردوش** (۱۳۶۸) کار نقد اجتماعی و فرهنگی خویش را با بی پروایی هرچه بیشتر از سر گرفت. در این آثار وی، ضمن طرح بسیاری از مشکلات اساسی فرهنگی، اجتماعی و سیاسی ایران معاصر به زبان طنز و تمثیل و کنایه و خاطره، اندوه و ناخشنودی خود را از مسیر انقلاب و پیامدهای آن بازگو کرده است.

در سال های واپسین زندگی خود، سعیدی سیرجانی در اعتراض به ممنوعیت انتشار آثارش در ایران به نوشتن نامه های سرگشاده ای خطاب به مسئولان جمهوری اسلامی پرداخت و درعین حال، درسفرهایی که به خارج از کشور کرد مقدمات نشر برخی از این آثار را در آمریکا فراهم آورد. از این میان دو کتاب **در آستین مرقع** و **ای کوته آستینان** در آمریکا تجدید چاپ شد، و کتاب **بیچاره اسفندیار** (۱۹۹۲) برای نخستین بار در ایالات متحده آمریکا منتشر گردید.

سعیدی سیرجانی، گرچه بارها در نامه ها و نوشته هایش به سرنوشت محتومش اشاره می کرد، برآن بود که زیستن در وطن را با همه تهدیدها و تندی ها و خطرهای جان بخرد و در سرزمینی به وادی خاموشان بپیوندد که در بزرگداشت تاریخ و ادب و فرهنگش یک لحظه خاموش ننشست. دریغ که پیشگویی اش حقیقت یافت، خامه توانا و سحر انگیزش شکست و نامش چنین زود با نام رفتگان آزاده تاریخ ایران قرین شد.

کتاب‌ها و نشریات رسیده

- سید جواد طباطبایی، *زوال اندیشه سیاسی در ایران*، تهران، انتشارات کویر، ۱۳۷۳.

- علی اکبر درخشانی، *خاطرات*، واشنگتن، ایران بوکز، ۱۹۹۴.
- منوچهر یکتایی، *خوی کاغذ سفید*، مجموعه شعر، نیوجرسی، روزن، ۱۹۹۴.
- رضا دانشور، *خسرو خویان*، آپسالا، افسانه، ۱۳۷۳.
- علی اکبر درخشانی، *خاطرات*، واشنگتن، ایران بوکز، ۱۹۹۴.
- منوچهر یکتایی، *خوی کاغذ سفید*، مجموعه شعر، نیوجرسی، روزن، ۱۹۹۴.

* * *

- آینده، سال نوزدهم، شماره‌های ۱۰-۱۲، دی-اسفند ۱۳۷۲، تهران.
- افسانه، شماره نهم، بهار ۱۳۷۳، آپسالا (سوئد).
- کیان، سال چهارم، شماره ۱۸ فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۳، تهران.
- پیر، سال نهم، شماره ۱۰۵، مهرماه ۱۳۷۳، واشنگتن.
- نشریه حقوق بشر، نشریه سوم، سال یازدهم، پاییز ۱۳۷۳، برلن.
- نشر دانش، سال چهاردهم، شماره پنجم، مرداد و شهریور ۱۳۷۳، تهران.
- علم و جامعه، سال پانزدهم، شماره ۱۲۲، مهرماه ۱۳۷۳، واشنگتن.

* * *

مهرداد بهار (۱۳۰۸-۱۳۷۳)

مهرداد بهار مورّخی برجسته و زبان شناسی ارزنده بود که زندگی پربار خود را وقف پژوهش در بارهٔ فرهنگ اساطیری و زبان های باستانی ایران کرد. او تحصیلات عالی خود را در دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه تهران و آنگاه در مدرسهٔ مطالعات شرقی و آفریقایی لندن پی گرفت. دکتر بهار پس از بازگشت به ایران کار پژوهش و نگارش خود را بیشتر در زمینه های زبان و اساطیر ایران باستان در فرهنگستان ادب و هنر و در بنیاد فرهنگ ایران ادامه داد و در این رشته ها به تالیف آثار معتبر و پر مایه ای موفق شد. پژوهشی در اساطیر ایران، آئین ها و افسانه های چین باستان، کارکردهای اسطوره و بندهشن از جمله تالیفات اوست. درگذشت مهرداد بهار به یقین برای جامعهٔ پژوهشگران و زبانشناسان ایران و برای همهٔ ایرانیان شیفتهٔ اسطوره ها و فرهنگ باستانی ایران ضایعه ای بزرگ است.